

ARTIKEL 1

Samtalsmetodiska ideal

Möjlighet och begränsning i vägledningssamtal med nyanlända elever

Inledning

Syftet med studie- och yrkesvägledning i svensk skola är att ge elever förutsättningar att hantera val inför framtiden med avseende på utbildning och arbetsliv: ”Studie- och yrkesvägledning är en rättighet för eleven och skolan har ett viktigt och omfattande uppdrag att stödja eleverna att göra väl underbyggda val”¹. Skolan ska informera och vägleda eleverna inför fortsatt utbildning och yrkesverksamhet.² Att elever får en god studie- och yrkesvägledning är hela skolans angelägenhet men studie- och yrkesvägledaren³ har en nyckelroll i det arbetet, bland annat genom att ansvara för och genomföra studie- och yrkesvägledande samtal⁴. I Skolverkets allmänna råd för studie- och yrkesvägledning betonas dessa samtals betydelse för att varje elev ska få möjlighet till ett individuellt stöd i sina studie- och yrkesval:

För att skolan ska kunna stödja varje elev är det viktigt att eleverna erbjuds professionella vägledningssamtal, där de får möjlighet att reflektera över sin valprocess och kan få stöd att gå vidare i den. Sådana samtal behöver utgå från den enskilda elevens behov. (Skolverket, 2013, s. 19)

Vägledningssamtalet uppfattas också ofta som den mest centrala funktionen i vägledningsarbetet av vägledare, elever, skolledare och lärare.⁵ Vägledningssamtal utgör med andra ord en kärnverksamhet i skolans studie- och yrkesvägledning.

Intervjustudier⁶ visar att vägledare upplever att vägledningssamtal med nyanlända elever till viss del är annorlunda än med elever som har svensk skolbakgrund, och att deras samtalskompetens inte fungerar, eller i varje fall inte är tillräcklig. Avsikten med denna artikel är att problematisera vägledares upplevelse av deras *samtalskompetens* som otillräcklig i möten med nyanlända elever.

Artikel vill belysa och väcka tankar om samtalsmetoders möjligheter och begränsningar i relation till vägledningssamtal med nyanlända elever och bidra till vägledares möjligheter att reflektera kring sin kompetens.

¹ Ur förordet i Skolverket (2013)

² Skolverket (2011, 2016)

³ Benämns härnäst efter vägledare

⁴ Benämns härnäst efter vägledningssamtal alt samtal

⁵ Se t ex Bergmo-Prvulovic (2015), Lovén (2000), Skolverket (2005, 2007)

⁶ Dresch & Lovén (2003), Lovén, (2010), Sundelin (2015)

”Intervjustudier visar att vägledare upplever att vägledningssamtal med nyanlända elever till viss del är annorlunda än med elever som har svensk skolbakgrund, och att deras samtalskompetens inte fungerar, eller i varje fall inte är tillräcklig”

Om samtalsmetoder i vägledningssamtal

Det individuella vägledningssamtalet har som framgått en central roll i skolors studie- och yrkesvägledande verksamheter. Föreställningen om samtalets betydelse för att hantera individers studie- och yrkesval har funnits i den industrialiserade delen av världen sedan den första teoriansatsen kring yrkesvägledning formulerades 1908 av Frank Parsons. Under 1900- och 2000-talet har sedan teorier och metoder vuxit fram i syfte att ge riktning för vägledares handlingar i samtal. Flertalet av dessa har likartade idéer om hur vägledningssamtal bör genomföras och vilka förmågor vägledare behöver ha. Vägledningssamtal beskrivs ofta som en meningsskapande aktivitet där individer ska ges möjlighet att genom samtal skapa en dialog mellan sig själva och omvärlden.

I grundutbildningen för studie- och yrkesvägledare har samtalsmodeller som innefattar olika steg eller faser som bygger på varandra varit dominerande.⁷ Samtalen förväntas gå från att den vägledningssökandes situation klargörs till att mål och handlingsplaner för framtiden formuleras. Ett viktigt steg är att samtalet ska bidra till perspektivvidgning: att vägledningssökande ökar sin kännedom om sig själv och om sina framtida möjligheter.⁸ Dessa tankar om hur vägledningssamtal bör genomföras återkommer även i Skolverkets allmänna råd för studie- och yrkesvägledning:

Det innebär att samtalet struktureras så att vägledaren utifrån elevens perspektiv utreder och klargör hur problemsituationen ser ut. Eleven stötts i sin process genom att få nya perspektiv på sig själv och sina möjligheter. Eleven får också stöd i att formulera konkreta och uppnåeliga mål och delmål samt i att formulera en plan eller strategi för hur målen ska nås. (Skolverket, 2013, s. 36)

För att åstadkomma detta betonas i grundläggande samtalsmodeller aktivt lyssnande som både en metod och förhållningssätt för att vägledaren ska sätta sig in i och förstå den vägledningssökandes situation. Aktivt lyssnande avser bland annat verbala och icke-verbala metoder för att lyssna som till exempel omformulera (eller spegla), sammanfatta och ställa öppna frågor.⁹ Vägledares empatiska förmåga uppfattas vara central i detta. Tankarna om empatins betydelse har ursprung i Carl Rogers formuleringar om värdet av att försöka sätta sig in i

⁷ Se t ex Egan (2002), Hägg & Kuoppa (2007), Lindh (1988)

⁸ Ibid

⁹ Se t ex Egan (2002), Hägg & Kuoppa (2007), Lindh (1988)

andra människors tankeupplevelse och erfarenhetsvärld.¹⁰ Rogers utgångspunkt är att alla människor har en inneboende kreativitet som kan frigöras genom ett empatiskt bemötande som får människors resurser och potential att framträda. En ytterligare central aspekt är att samtalet ska bidra till vägledningssökandes empowerment.¹¹ Vägledningen ska stärka den vägledningssökande ”så att hon kan förhandla med omgivningen och få tillgång till resurser”.¹²

Dessa idéer om hur vägledningssamtal bör genomföras återkommer i litteratur, undervisning på studie- och yrkesvägledarutbildning och styrdokument och kan antas ha visst genomslag både i det dagliga arbetet och i vägledares tankefigurer om sin professionella kompetens. Studier antyder också att så är fallet. I Bergmo-Prvulovics studie¹³ av hur vägledare uppfattar sin professionella uppgift lyfter vägledarna samtalet som deras viktigaste arbetsredskap och vikten av att vara icke-styrande. Vägledarna vill att samtalet ska stödja eleven i att lära känna sig själv för att kunna välja framtida inriktning av utbildningar och arbetsliv. Genom samtalet, och framför allt lyssnandet, kan sådant som vägledningssökandes styrkor, mål och kompetenser synliggöras, menar vägledarna i studien. Studier¹⁴ av vägledningssamtal visar också att vägledare använder aktivt lyssnande som metod.

Intervjustudier visar dock att vägledare upplever osäkerhet och otillräcklighet i vägledningssamtal med nyanlända elever. Studier¹⁵ visar också att samtal med vägledningssökande med migrationsbakgrund är komplexa. Inte minst ställer dessa samtal ofta höga krav på vägledares förmåga att övervinna både språkliga och kunskapsmässiga skillnader. De institutionella villkoren för nyanlända elevers utbildningsval och övergångar är dessutom ofta mer ovissa och oklara. Det råder i många fall osäkerhet om vilka kunskaper eleverna har med sig från sina hemländer och hur dessa värderas i det svenska utbildningssystemet. Förutsättningarna för elevernas övergångar mellan olika skolformer kan också variera mellan olika skolor.¹⁶ Elever med migrationsbakgrund har i många fall dessutom levt under och lever fortfarande under mycket påfrestande förhållanden som påverkar deras livssituation och möjligheter att planera en framtid.¹⁷ Sammantaget innebär både samtalens frågor och nyanlända elevers förutsättningar många gånger en större variation och osäkerhet än då elever har svensk skolbakgrund.

Denna artikel kommer emellertid att fokusera vägledares upplevelse av otillräcklighet utifrån samtalsmodeller och metoder. En rimlig tanke är att de metoder och modeller som tidigare summariskt beskrivits formas till samtalsmetodiska ideal, och att det bland annat är dessa som vägledare har i åtanke när de upplever sin kompetens som otillräcklig i möten med nyanlända elever.

I nästa avsnitt kommer dessa samtalsmetodiska ideal, med betoning på lyssnande handlingar, belysas som både möjlighet och begränsning utifrån svenska studier av vägledningssamtal med vägledningssökande med migrationsbakgrund.

¹⁰ Lindh (1997), Holm (2009)

¹¹ Bemyndiga i Hägg & Kuoppa (2007)

¹² Lindh (2003, s. 31)

¹³ Bergmo-Prvulovic (2015)

¹⁴ Lindh (1997), Lovén (2000), Sheikhi, (2013), Sundelin (2015)

¹⁵ Sheikhi (2013), Sundelin (2015)

¹⁶ Se också t ex Nilsson Folke (2017)

¹⁷ Se t ex al-Baldawi (2014), Yakushko m fl (2008)

”En elev beskriver på följande vis sin känsla av glädje när han fick berätta om sina framtidsdrömmar för vägledaren: ”Då var jag väldigt glad under det här samtalet”

Samtalsideal som möjlighet i möten med nyanlända elever

Lyssnandets funktion

Både Sheikhis och Sundelins studier¹⁸ pekar på att vägledares lyssnande handlingar har betydelse i vägledningssamtal med nyanlända elever. Med lyssnande handlingar avses här tystnad (att lämna utrymme till den andra) och olika former av verbal och icke-verbal uppmuntran som öppna frågor, omformuleringar och sammanfattningar.¹⁹ Lyssnandet ger vägledaren möjligheter att få kännedom om och förståelse för elevens situation och att bilda sig en uppfattning om elevernas tankar. Ett citat från en vägledare i en av studierna illustrerar detta:

Då tänker jag direkt på gången dit som min gång eller som en eller så, men hon tänkte ju faktiskt nånting annat. Så hade jag inte lyssnat på vad hon sa i att hon ville studera mer då hade hon nog *inte tyckt kanske att det hade varit så roligt*.²⁰

Citatet visar att lyssnandet kan reda ut missförstånd och motverka att vägledaren låter sig styras av sina egna, förhastade, antaganden om elevens planer. Genom lyssnandet återvänder vägledaren till elevens utgångspunkter och frågor. De lyssnande handlingarna tycks bidra till att samtalet utgår från elevens perspektiv snarare än vägledarens och inge eleverna en känsla av att vara förstådda. En elev i Sundelins studie sammanfattar på följande vis elevernas övergripande upplevelse av att känna sig förstådda av sina vägledare: ”Hon förstår mig. Och hon säger vad jag tänker innan jag säger det. Hon är bra”.²¹

Sundelins studie visar vidare att vägledarens lyssnande handlingar ger eleverna möjlighet att genomföra karriärreflekterande projekt, det vill säga att eleverna får förhålla sig till och förhandla om möjliga utbildningsalternativ i relation till sin egen situation. De lyssnande handlingarna bidrar med andra ord till att samtalet får en vägledande funktion för eleven. I synnerhet framstår det som att vägledarens förmåga att lyssna utifrån Carl Rogers idéer om empati är av betydelse för detta.

En ytterligare aspekt av lyssnandets möjligheter som framträder i Sundelins studie är att lyssnandet i sig tycks bidra till att inge eleverna hopp inför fram-

¹⁸ Sheikhi (2013), Sundelin (2015)

¹⁹ Se vidare Sundelin (2015, s 71)

²⁰ Sundelin (2015, s 216)

²¹ Sundelin (2015, s 232)

tiden. När vägledaren lyssnar får eleven utrymme att berätta om sina framtidsdrömmar. En elev beskriver på följande vis sin känsla av glädje när han fick berätta om sina framtidsdrömmar för vägledaren: ”Då var jag väldigt glad under det här samtalet”.²² Lyssnandet ger också vägledaren en djupare inblick i elevens tankar om sina framtidsplaner: ”Det är ju en så stark yrkesdröm, och den vart ännu mera tydlig i det här samtalet, tyckte jag”, säger en vägledare i en intervju om samma samtal.²³ Med den ökade insikten i elevens tankar får vägledaren en djupare förståelse för elevens framtidsdrömmar och kan genom den bekräfta elevens framtidsplaner. Sundelin drar slutsatsen att vägledares lyssnande kan ge elever ett så kallat dubbelt erkännande: Både elevens föreställda yrkesidentitet och möjligheten att skapa en framtid i Sverige bekräftas genom vägledares lyssnande.

Lyssnandet som utmaning i interkulturella möten

Språk är till sin natur mångtydigt och vi kan sällan vara helt säkra på vad andra menar i samtal. I interkulturella möten kan det vara särskilt svårt att uppfatta den andras reaktioner och känslor.²⁴ Människor som är mycket olika varandra kan helt enkelt få svårigheter med sina slutsatser om vad den andra menar och känner, eller med andra ord, att använda sin empatiska förmåga. En klassisk amerikansk studie²⁵ inom vägledningsområdet visade att ju mer lika deltagarna var varandra gällande kulturell bakgrund desto smidigare flöt samtalen och mer stöd fick studenterna av vägledaren, medan det omvända gällde när deltagarna var mer olika varandra.

Sundelins studie visar att vägledare kan ha vissa svårigheter att uppfatta nyanlända elevers känslor och situation inför framtida utbildningsval. Vägledaren kunde tolka elevens frågor som uttryck för engagemang och vilja inför framtiden medan det för eleven snarare handlade om att hantera en stor osäkerhet inför framtiden. Ordet ”kämpa” är ett ord som återkommer när elevernas känslor inför framtiden kommer på tal. Eleverna upplever att en framtid i Sverige inte är självklar och kommer att kräva en stor ansträngning. Det tycks som att vägledarna i vissa fall inte till fullo uppfattar elevernas oro inför framtiden och att samtalen kan förstärka pressen på eleverna att välja rätt.

Betydelsen av att lyssna framstår därmed som angelägen i möten med nyanlända elever men kanske också som svårare. Det kan också vara en pusselbit till att förstå vägledares upplevelse av otillräcklighet.

Nu har vägledares grundläggande samtalskompetens, i synnerhet förmågan att lyssna, beskrivits som något som vägledare använder och som främst en tillgång i vägledningssamtal med nyanlända elever. I nästa avsnitt kommer vägledares upplevelse av otillräcklighet att diskuteras utifrån några av de krockar som tycks uppstå i mötet mellan nyanlända elevers behov och situation och vägledares samtalsmetodiska ideal.

²² Sundelin (2015, s 218)

²³ Ibid

²⁴ Se t ex Scollon & Scollon (2001); Tannen, 1984

²⁵ Erickson & Shultz (1982)

Samtalsideal som begränsning

Att nyanlända elever behöver studie- och yrkesvägledning för att orientera sig i det svenska samhället vad gäller frågor om utbildningsvägar och arbetsliv kan tyckas självklart. Vissa utbildningssociologers sätt att beskriva hur utbildningsval går till bidrar med en djupare förståelse av varför det kan vara så.²⁶ De menar att utbildningsval baseras på både ”kall kunskap” (cold knowledge) och ”het kunskap” (hot knowledge). Kall kunskap handlar om den officiella information som ges av till exempel skolor om sina utbildningar, medan het kunskap utgörs av inofficiell information om till exempel vilken skola som uppfattas vara bättre eller sämre än någon annan. Den heta kunskapen är baserad på känslor, erfarenheter och symboliska värden i samhället. Sådan kunskap har ofta störst betydelse vid utbildningsval och sprids ofta genom personliga nätverk.²⁷ Nyanlända elever saknar ofta tillgång till båda dessa typer av kunskap i det svenska sammanhanget. De kan i någon mening anses ha en större frihet i sina val men det innebär också ofta större svårigheter att orientera sig. Studie- och yrkesvägledning får vad som kan kallas för en ställföreträdande funktion för frånvaro av svenska utbildnings- och arbetslivserfarenheter hos eleven och elevens familj.²⁸

Frågan om nyanlända elevers möjligheter till lärande och beslutsfattande i vägledningssamtal blir med detta central och utgångspunkten för den fortsatta diskussionen om vägledningssamtal med nyanlända elever och samtalsmetodiska ideal.

Krock 1 – Samtalsideal och vägledningens lärandedimensioner

Sundelins studie visar att samtalsens utbildande funktion, det vill säga att vara till stöd för nyanlända elevers lärande om det svenska sammanhanget, har en central plats. En stor del av de studerade samtalen ägnades åt att vägledarna beskrev, berättade om och förklarade olika aspekter av det svenska utbildningsväsendet och arbetslivet. De språkhandlingar som vägledarna använde för detta skiljer sig (mestadels) från de lyssnande handlingar som tidigare beskrivits som samtalsmetodiska ideal. När fokus i samtalen blir att stödja elevernas lärande, pratar vägledaren mera medan eleven lyssnar. En aspekt av vägledares upplevda otillräcklighet kan tänkas komma ur en krock mellan hur vägledare gör i praktiken för att stödja nyanländas lärande (pratar) och deras föreställningar om vad de borde göra i relation till vägledares samtalsmetodiska ideal (lyssna). Denna krock blir också begriplig mot bakgrund av att vägledares professionella språk verkar vara otillräckligt för att fånga vägledningssamtalsens lärandedimensioner.²⁹ Bergmo-Prvulovics studie³⁰ visar att vägledare varken talar om sig själva eller sin yrkesutövning i termer av lärande. Ett skäl till detta kan vara att psykologiska teorier har haft större genomslag i metodutveckling och vägledningens praxis än pedagogiska och sociologiska teorier.³¹ Dessa psykologiska teorier

²⁶ Jfr Ball & Vincent (1998), Lund (2015)

²⁷ Se också Hultgren (2009)

²⁸ Jfr Lindblad (2016), Stenberg (2016)

²⁹ Bergmo-Prvulovic & Sundelin (2016)

³⁰ Bergmo-Prvulovic (2015)

³¹ Lovén (2000, 2015)

”En aspekt av vägledares upplevda otillräcklighet kan tänkas komma ur en krock mellan hur vägledare gör i praktiken för att stödja nyanländas lärande (pratar) och deras föreställningar om vad de borde göra i relation till vägledares samtalsmetodiska ideal (lyssna)”

ger ofta mindre ledning i hur frågor om lärande om karriärfrågor kan hanteras i samtal. Det kan alltså tänkas att bristen på ett språk för lärande innebär att vägledare varken uppfattar betydelsen av samtalens utbildande funktion för nyanlända elever eller tillskriver den något större värde.

Med detta inte sagt att vägledares upplevelse av otillräcklighet enbart är en synvilla på grund av ett otillräckligt professionellt språk. Att stödja nyanländas lärande är en utmaning och komplex situation i många avseenden. Icke desto mindre ställer nyanlända elevers behov och situation frågan om vägledares förmåga att stödja lärande på sin spets. Om vägledare har ett begränsat språk för lärande i vägledningssamtal kan det också begränsa deras möjlighet att uppmärksamma elevernas lärande och därmed även att bidra till deras lärande.

Krock 2 – Goda råd är dyra

En annan krock som tycks uppstå mellan vägledares samtalsmetodiska ideal och nyanlända elevers behov handlar om den i vägledningssammanhang återkommande frågan om hur vägledare ska svara när elever frågar efter vägledarens råd.³² Den vägledande praktiken ingår i ett paradigm som understryker individens autonomi.³³ Detta avspeglas både i de samtalsmetodiska ideal som beskrivits här och i studier. Till exempel visar Hertzberg³⁴ att ett viktigt lärandemål för vägledare är att göra sina vägledningssökande till självständiga beslutsfattare. Vägledaren ska vara neutral och individen ska fatta självständiga beslut rörande sin framtid, oberoende av omgivningens påverkan. Vehviläinen³⁵ kom i sin studie fram till att även om vägledningssamtal genomförs högst individuellt, är ett framträdande mönster att vägledare utvecklar strategier för att undvika att ge klienter råd. Det är dessutom en etisk fråga för vägledare att inte ge råd.³⁶ ”Vi ger inte råd” är nästan att se som ett mantra i vägledarkåren.

Det är förstås inte enbart nyanlända elever som efterfrågar vägledares råd. Men, mot bakgrund av nyanlända elevers utmaning att navigera i det svenska samhället, utan sociala nätverk med svenska erfarenheter, tycks också frågan om råd ställas på sin spets för vägledare i mötet med denna elevgrupp. Vägledarna i Sundelins studie beskriver att nyanlända elever ofta vill ha deras råd: ”Då tycker dom det blir jobbigt, så går dom ifrån mig och så kommer dom tillbaka

³² Lovén (2015)

³³ Bimrose & McNair (2011), Hertzberg (2015)

³⁴ Hertzberg (2015)

³⁵ Vehviläinen (1999)

³⁶ Vägledarföreningens etiska deklaration, se <http://www.vagledarforeningen.se/etik/>

”Elevernas frågor om råd pockar på svar som vägledare inte tycker sig kunna ge, som utmanar både samtalsmetodiska ideal och professionens grundstomme”

och *men vilket tycker du*. Dom vill inte ha alla vägarna på nåt vis.³⁷ Eleverna i studien, oavsett om de är ensamkommande eller lever med sin familj i Sverige, beskriver dessutom studie- och yrkesvägledaren som den enda person som kan bistå dem i frågor om framtida utbildning och arbetsliv i Sverige. Deras familjer kan inte vara det stöd som de behöver när det gäller framtida utbildningsval. En elev säger följande om sin mammas möjligheter att vara till stöd: ”Hon vill *men hon kan inte så mycket för att hon vet inte*.”³⁸

Det verkar vara framför allt den ”heta” kunskapen elever söker efter när de frågar efter vägledares råd om till exempel vilken skola eller utbildning som är bäst. Ett behov av råd kan med detta förstås som en strävan efter att förstå symboliska värden i svenska strukturer (var kan jag passa in?) och få hjälp med att förenkla en valsituation.

Elevernas frågor om råd pockar på svar som vägledare inte tycker sig kunna ge, som utmanar både samtalsmetodiska ideal och professionens grundstomme. Frågan om råd är komplex men det tycks finnas ett gap mellan elevernas behov av stöd i sina beslut (uttryckt i form av önskan om vägledares råd) och vägledares samtalsideal. Det autonoma idealet kan till viss del innebära att eleverna lämnas utan stöd. Lyssnandet som metod och förhållningssätt är inte tillräckligt för att hantera frågan om råd. Det är inte orimligt att vägledare kan uppleva detta gap som en känsla av otillräcklighet i möten med nyanlända elever.

Avslutande reflektioner och slutsatser

Utgångspunkten för denna artikel har varit vägledningssamtalens centrala roll i skolans studie- och yrkesvägledande verksamhet samtidigt som vägledare verkar uppleva sin kompetens som otillräcklig i samtal med nyanlända elever. Artikeln har diskuterat otillräckligheten i relation till vägledares samtalsmetodiska ideal, visat på samtalsidealets möjligheter och om otillräckligheten kan ha ursprung i krockar mellan samtalsmetodiska ideal och nyanlända elevers behov av vägledning.

Diskussionen har pekat mot att upplevelser av otillräcklighet kan stå att finna när samtalsideal blir målet för samtalet snarare än medlet, särskilt när det kommer till frågor om att stödja nyanlända elevers lärande. Vägledares samtalsmetodiska ideal tycks ha begränsade möjligheter att bidra med 1) konkreta metoder för att stödja lärande om karriärfrågor och, 2) stöd för vägledarens

³⁷ Sundelin (2015, s 204)

³⁸ Sundelin (2015, s 193). Markeringen ** betyder att meningen sägs med skrätt i rösten.

möjligheter att reflektera kring lärande i samtalssituationer. Några slutsatser som kan dras om vägledningssamtals förutsättningar att stödja lärande är:

- 1.** Vägledare behöver utveckla medvetna strategier för hur de ska stödja nyanlända elevers lärande om utbildning och arbetsliv i samtal.
- 2.** Det professionella språket för lärandedimensioner i vägledningssamtal behöver utvecklas. Det är ett gemensamt arbete för professionen, studie- och yrkesvägledarutbildningen och forskning inom området.

Även vägledares samtalsideal att inte ge råd tycks utmanas i samtal med nyanlända elever. Frågan om råd är komplex i många avseenden. Sheikhi³⁹ menar dock att situationen som andraspråkstalare har är krävande och att vägledare är alltför försiktiga med att ge råd eller uttala uppfattningar utifrån sina egna kunskaper och erfarenheter. En relativt nyinflyttad person kan behöva ett mer aktivt stöd än vad vägledarens samtalsstrategier ger, menar hon och säger vidare att ”vägledningen skulle bli mer effektiv om vägledaren ibland ersatte frågor med förslag till val och åtgärder för den sökande”.⁴⁰ Vägledares förslag skulle med detta kunna ses som en form av ”brainstorming”⁴¹ för att underlätta nyanlända elevers beslutsfattande. Andra slutsatser som kan sammanfattas när det gäller nyanlända elever och frågor om råd i vägledningssamtal är:

- 1.** Se frågan om råd som uttryck för ett relevant behov av kunskap om något: Ta reda på vad eleven behöver veta för att kunna fatta beslut.
- 2.** Vägledare behöver utveckla en tydlig strategi för hur de ska besvara elevers frågor om råd. På frågan om råd svarar vägledare ofta med ”jag ger inte råd”, som i en bisats. Svara istället med en huvudsats där du tydligt beskriver hur du tänker kring råd, till exempel: Jag ger inte direkta råd för att... men jag är bra på att hjälpa till så att du får veta det du behöver”. Det är professionellt att föreslå hur elever kan göra för att komma fram till ett beslut.⁴²
- 3.** Att vägledare delar med sig av sina kunskaper och erfarenheter kan vara till god hjälp för nyanlända elever, till exempel att föreslå vilken skola som kan vara lämplig att börja med att utforska.

³⁹ Sheikhi (2013)
⁴⁰ Sheikhi (2013, s 246)

⁴¹ Hägg & Kuoppa (2007)
⁴² Jfr Sundelin (2015, s 143)

Slutord

Peavy & Li⁴³ menar att det ofta sker en ”rak” överföring av vanliga vägledningsmetoder till interkulturella möten men att ”standardvägledningen” behöver anpassas för interkulturella sammanhang. Vägledningen och dess antaganden måste därför undersökas och dekonstrueras vilket handlar om att både kritiskt granska och utveckla den vägledande praktiken och dess antaganden för att svara mot olika gruppers behov. Med Peavy & Lis formuleringar har denna artikel pekat mot att vägledningen behöver dekonstrueras vad gäller frågor om lärande och råd för att anpassas efter nyanlända elevers behov och situation. Den pekar också mot att vägledare kan behöva dekonstruera sina bilder av vad vägledning ska vara i möten med nyanlända elever.

Frågan om hur vägledare bäst kan stödja individers karriärlärande och beslutsfattande i vägledningssamtal är en central fråga oavsett målgrupp. Vägledning med nyanlända elever sätter ljuset på allmängiltiga frågor och blir därmed en betydelsefull kunskapskälla för att utveckla vägledningens pedagogik för alla målgrupper.

⁴³ Peavy & Li (2003)

Referenser

- Al-Baldawi, Riyadh (2014). *Migration och anpassning: den okända resan*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur
- Amundson, Norman E. (2009). *Active engagement: the being and doing of career counselling*. 3. ed. Richmond
- Ball, S. J., & Vincent, C. (1998). 'I Heard It on the Grapevine': 'hot' knowledge and school choice. *British journal of Sociology of Education*, 19(3), 377-400
- Bergmo-Prvulovic, Ingela (2015). *Social representations of career and career guidance in the changing world of working life*. Diss. (sammanfattning) Jönköping: Högskolan i Jönköping, 2015
- Bergmo-Prvulovic, Ingela & Sundelin, Åsa (2016). Tracing the Framing on Learning Dimensions in Career Guidance Practice. Paper, *Conference Promoting equity through guidance: Reflection, action, impact*, International Association of Educational and Vocational Guidance (IAEVG): Spain, Madrid
- Egan, Gerard (2002). *The skilled helper: a problem-management and opportunity-development approach to helping*. 7. ed. Pacific Grove, Cal.: Brooks/Cole
- Erickson, Frederick & Shultz, Jeffrey (1982). *The counselor as gatekeeper: social interaction in interviews*. New York: Academic P.
- Hertzberg, Fredrik (2015). Vägledning, erkännande och kunskap. I Bunar, Nihad (red.) (2015). *Nyanlända och lärande: mottagande och inkludering*. 1. utg. Stockholm: Natur & Kultur
- Hultgren, Frances (2009). *Approaching the future: a study of Swedish school leavers' information related activities*. Diss. Göteborg: Göteborgs universitet, 2009. Tillgänglig på Internet: <http://hdl.handle.net/2320/1818>
- Hägg, Kerstin & Kuoppa, Svea Maria (2007). *Professionell vägledning: med samtal som redskap*. 2., [rev.] uppl. Lund: Studentlitteratur
- Lindblad, Michael (2016). *"De förstod aldrig min historia": unga vuxna med migrationsbakgrund om skolmisslyckande och övergångar mellan skola och arbete*. Diss. Umeå: Umeå universitet, 2016
- Lindh, Gunnel (red.) (1988). *Vägledning boken: vägledning med inriktning på utbildning, yrke och arbete*. Lund: Studentlitteratur
- Lindh, Gunnel (1997). *Samtalet i studie- och yrkesvägledningsprocessen: [The interview in the career counselling process]*. Diss. Stockholm: Univ., 1998

- Lovén, Anders (red.) (2015). *Karriärvägledning: en forskningsöversikt*. Lund: Studentlitteratur
- Lund, Stefan (2015). *School choice, ethnic divisions, and symbolic boundaries*. 1.ed. New York: Palgrave Macmillan
- Peavy, Vance (1997). *Konstruktivistisk vägledning*. Stockholm: Trinom förlag AB
- Peavy, Vance R., & Li, Han Z. (2003). Social and cultural context of intercultural counselling. *Canadian Journal of Counselling*, 37(3), 186
- Savickas, Mark L. (2008). Helping people choose jobs: A history of the guidance profession. I *International handbook of career guidance* (pp. 97-113). Springer Netherlands
- Scollon, Ronald & Scollon, Suzanne B. K (2001). *Intercultural communication: a discourse approach*. 2. ed. Malden, MA: Blackwell Publishers
- Sheikhi, Karin (2013). *Vägar till förståelse: andraspråkstalare i samtal med en studie- och yrkesvägledare*. Diss. Göteborg: Göteborgs universitet, 2013. Tillgänglig på Internet: <http://hdl.handle.net/2077/32652>
- Skolverket (2011). *Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011*. <http://www.skolverket.se/publikationer?id=2705>
- Skolverket (2013). *Arbete med studie- och yrkesvägledning. Skolverkets allmänna råd med kommentarer*. Stockholm: Fritzes
- Skolverket (2016). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011: reviderad 2016*. 3., kompletterade uppl. (2016). Stockholm: Skolverket
- Stenberg, Anders (2016). *Att välja utbildning: betydelse för individ och samhälle: studievägledning, gymnasieval, vuxenutbildning*. Stockholm: SNS Förlag
- Sundelin, Åsa (2015). *Att skapa framtid: en analys av interaktionen i studie- och yrkesvägledande samtal med unga i migration*. Diss. Stockholm: Stockholms universitet, 2015
- Tannen, Deborah (1984). The pragmatics of cross-cultural communication. *Applied Linguistics*, 5(3), 189-195
- Vehviläinen, Sanna. *Structures of counselling interaction: a conversation analytic study of counselling encounters in career guidance training*. Helsinki University Press, 1999
- Yakushko, O; Watson, M & Thompson, S (2008) "Stress and coping in the Lives of Recent Immigrants and Refugees: Considerations for Counseling", *International Journal of Advanced Counselling*, 30 (2), 167-178

Reflektionsfrågor

- 1.** Artikeln tar upp en del särskilda utmaningar när det gäller vägledning med nyanlända elever, till exempel på sidan 3. Håller ni med om detta? Vilka likheter och skillnader kan finnas mellan att vägleda elever med svensk skolbakgrund och nyanlända elever? Är det något ni behöver göra mer eller mindre av? Varför?
- 2.** Artikeln lyfter fram att vägledare kan uppleva otillräcklighet och osäkerhet vad gäller sin professionella kompetens i arbetet med nyanlända. Känner ni igen er i beskrivningen av detta?
- 3.** I artikeln diskuteras om vägledares upplevda otillräcklighet kan handla om krockar som tycks uppstå mellan vägledares samtalsideal och nyanlända elevernas behov och situation. Håller ni med om detta? Vilka andra sätt att förstå otillräckligheten kan finnas?
- 4.** Artikeln resonerar om att vägledares språk för lärande i vägledning är begränsat och att det kan begränsa vägledares förmåga att stödja elevers lärande. Hur ser ni på det? Tänker ni i termer av lärande? Hur arbetar ni med att stödja nyanlända elevers lärande om karriärfrågor? Hur ser ni på er förmåga att stödja lärande i samtal? Vad fungerar bra? Vad kan utvecklas?
- 5.** Frågan om att undvika att ge råd problematiseras i artikeln utifrån nyanlända elevers situation. Hur ser ni på nyanlända elevers behov av råd? Hur svarar ni när eleverna frågar om råd, till exempel när eleverna frågar efter din uppfattning om vilken utbildning som är bäst? Finns det frågor ni ger råd om? Vad ger ni inte råd om?
- 6.** I det avslutande avsnittet presenteras några slutsatser om lärande och frågan om råd. Vad tänker ni om dessa? Vad är användbart av detta? Är det något ni behöver göra annorlunda utifrån dessa? Är det något annat ni skulle vilja utveckla?
- 7.** I avslutningen tas upp att vägledningen kan behöva dekonstrueras vad gäller lärande och råd för att anpassas efter nyanlända elevers behov och situation. Har ni dekonstruerat ert vägledningsarbete i andra avseenden utifrån målgruppen nyanlända elever? Vad har ni lärt om vägledning utifrån era möten med nyanlända elever? Vad har ni blivit bra på? Ge gärna konkreta exempel. Vad tar ni med från artikeln eller samtalet om artikeln som kan vara till stöd i ert arbete?